

УДК 94(477:470)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/85-3-2>**Наталія ЧУПРІНОВА,***orcid.org/0000-0003-0950-1410**кандидатка філологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України
(Харків, Україна) chuprinova_n@ukr.net***Ірина СЕВРУК,***orcid.org/0000-0001-5751-2216**кандидатка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України
(Харків, Україна) sevrukirina@ukr.net***Юлія СОКОЛОВСЬКА,***orcid.org/0000-0003-3778-0023**кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України
(Харків, Україна) sokolovskaja.yulia2012@ukr.net*

ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ: ІМПЕРСЬКА ПОЛІТИКА РОСІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ ІДЕНТИЧНІСТЬ

У статті досліджено історичні корені російсько-українського конфлікту, зокрема імперську політику росії та її вплив на формування і трансформацію української ідентичності. Розкрито закономірність збройного протистояння між росією та Україною, що розпочалося у 2014 році, як наслідок багатовікового перебування українських територій у складі російської та радянської імперії. Встановлено, що протягом цього періоду здійснювалася системна політика асиміляції українського населення, спрямована на підризу національної ідентичності та формування комплексу меншовартості. Доведено, що наслідком такої політики стала наявність у частини громадян України проросійських орієнтацій, що проявлялися у відтворенні радянських соціально-економічних моделей як засобу вирішення актуальних проблем. Виявлено, що ці настрої активно підтримувалися російськими пропагандистськими механізмами та діяльністю спецслужб з метою збереження геополітичного впливу росії на український простір. З'ясовано, що у самій росії, особливо після розпаду СРСР, відбувалося становлення прагматичного націоналізму, який значно активізувався після приходу до влади путіна. Окреслено, що політичний курс сучасної росії спрямований на ревізію міжнародного порядку та відновлення територіальної експансії, що знайшло своє вираження в анексії Криму та збройному конфлікті на сході України. Встановлено, що збереження проросійських настроїв на території України має глибоке історичне підґрунтя, сформоване внаслідок тривалого періоду культурного та політичного підпорядкування українських земель. Проаналізовано роль історичних міфів, нав'язаних імперською політикою, у формуванні колективної свідомості українців та їх вплив на сучасні суспільні процеси. Підкреслено необхідність перегляду історичних наративів та відновлення національної ідентичності як важливого етапу подолання імперської спадщини. Виявлено, що стратегія боротьби з наслідками російської імперської політики повинна включати не лише військові, а й культурно-психологічні аспекти. Зазначено, що дослідження історичних передумов формування української ідентичності є ключовим для комплексного розуміння становлення української нації та державотворчих процесів.

Ключові слова: російсько-український конфлікт, імперська політика, національна ідентичність, історична пам'ять, державотворення, війна.

Nataliia CHUPRINOVA,

orcid.org/0000-0003-0950-1410

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Social Sciences and Humanities
National Academy of the National Guard
(Kharkiv, Ukraine) chuprinova_n@ukr.net*

Iryna SEVRUK,

orcid.org/0000-0001-5751-2216

*Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Disciplines
National Academy of the National Guard of Ukraine
(Kharkiv, Ukraine) sevrukirina@ukr.net*

Yuliia SOKOLOVSKA,

orcid.org/0000-0003-3778-0023

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Disciplines
National Academy of the National Guard of Ukraine
(Kharkiv, Ukraine) sokolovskaja.yulia2012@ukr.net*

HISTORICAL ROOTS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN CONFLICT: RUSSIA'S IMPERIAL POLICY AND ITS IMPACT ON UKRAINIAN IDENTITY

The article examines the historical roots of the Russian-Ukrainian conflict, in particular Russia's imperial policy and its impact on the formation and transformation of Ukrainian identity. The author reveals the pattern of armed confrontation between Russia and Ukraine, which began in 2014, as a result of the centuries-long presence of Ukrainian territories as part of the Russian and Soviet empires. It is established that during this period, a systematic policy of assimilation of the Ukrainian population was carried out, aimed at undermining national identity and forming an inferiority complex. It is proved that the consequence of this policy was the presence of pro-Russian orientations among some Ukrainian citizens, which manifested themselves in the reproduction of Soviet socio-economic models as a means of solving current problems. It was found that these sentiments were actively supported by Russian propaganda mechanisms and the activities of special services in order to preserve Russia's geopolitical influence on the Ukrainian space. The author shows that in Russia itself, especially after the collapse of the USSR, pragmatic nationalism was emerging, which intensified significantly after Putin came to power. The author emphasizes that the political course of modern Russia is aimed at revising the international order and resuming territorial expansion, which is reflected in the annexation of Crimea and the armed conflict in eastern Ukraine. It is established that the persistence of pro-Russian sentiments in Ukraine has a deep historical background, formed as a result of a long period of cultural and political subjugation of Ukrainian lands. The author analyzes the role of historical myths imposed by imperial policy in shaping the collective consciousness of Ukrainians and their impact on contemporary social processes. The author emphasizes the need to revise historical narratives and restore national identity as an important stage in overcoming the imperial legacy. It is found that the strategy of combating the consequences of Russian imperial policy should include not only military but also cultural and psychological aspects. It is noted that the study of the historical preconditions for the formation of Ukrainian identity is key to a comprehensive understanding of the formation of the Ukrainian nation and state-building processes.

Key words: *Russian-Ukrainian conflict, imperial policy, national identity, historical memory, state-building, war.*

Постановка проблеми. Оновлення та збереження національної ідентичності України постає як один із фундаментальних викликів сучасного часу, що набуває особливої значущості в умовах триваючого збройного протистояння з РФ. Витоки цього конфлікту сягають періоду перебування українських земель у складі російської імперії та Радянського Союзу, коли здійснювалася цілеспрямована політика асиміляції, спрямована на нівелювання національної самосвідомості українців та формування у них комплексу меншовартості. Довготривалий характер цього процесу суттєво

позначився на суспільній свідомості, спричинивши стійкі проросійські орієнтації серед частини населення, що, зі свого боку, активізувалися та підтримувалися російською пропагандою. Водночас українська історична традиція, в основі якої лежить боротьба за незалежність і збереження культурної самобутності, продовжує відігравати ключову роль у процесах державотворення та національної консолідації. У цьому контексті актуалізується необхідність наукового осмислення імперської політики Росії, її впливу на формування української ідентичності, а також сучас-

них викликів, пов'язаних із подоланням наслідків багатовікової асиміляції, що лежить в основі актуальності цього дослідження.

Аналіз досліджень. Проблематика історичних передумов російсько-українського конфлікту стала предметом наукових розвідок таких дослідників, як Головатий М., Бойко С., Кириченко В., Кидонь В., Котигоренко В., Куко С., Лозовий В., Міносян А., Варипаєв О., Нікілев О., Чабан А. та інших. Водночас комплексний аналіз цього питання в контексті формування національної державності України, а також трансформаційних процесів української ідентичності під впливом російської імперської політики залишається недостатньо розробленим науковим напрямом, що актуалізує необхідність подальших досліджень у цьому руслі.

Мета статті – дослідити історичні корені російсько-українського конфлікту, зокрема імперську політику росії та її вплив на формування та трансформацію української ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Збройний конфлікт між росією та Україною, що розпочався у лютому 2014 року, є закономірним результатом тривалого історичного процесу, зумовленого багатовіковим перебуванням українських територій у складі російської та радянської імперій. Відповідно, упродовж цього періоду здійснювалася системна політика асиміляції українського населення, спрямована на підрич національної ідентичності та утвердження комплексу меншовартості. Наслідком такої політики стала наявність у частини громадян України стійких проросійських орієнтацій, що проявлялися у переконанні щодо необхідності відтворення радянських соціально-економічних моделей як засобу вирішення актуальних проблем. Ці настрої активно підтримувалися російськими пропагандистськими механізмами та діяльністю спецслужб, що намагалися зберегти геополітичний вплив Росії на український простір. Паралельно в самій Росії, на тлі імперських відлунь та радянського шовінізму, особливо після розпаду СРСР, відбувалося становлення прагматичного націоналізму. Цей процес значно активізувався з приходом до влади путіна, політичний курс якого був спрямований на ревізію міжнародного порядку та відновлення територіальної експансії росії, що виявилось у спочатку анексії Криму, а згодом – у збройному конфлікті на сході України (Нікілев, 2023 : 114-115).

У контексті цих подій, важливим є розуміння, що збереження проросійських настроїв на території України не є випадковістю, а має глибоке історичне підґрунтя, яке було сформоване протягом

століть. Тривалий період культурного і політичного підпорядкування та імперських впливів, як і нав'язування історичних міфів, відображаються на колективній свідомості і до сьогодні. Саме тому для України важливим є не лише подолання зовнішніх агресорів, а й зусилля щодо відновлення національної ідентичності та перегляду історичних наративів, які формувалися під впливом росії. У цьому процесі особливу роль відіграє усвідомлення необхідності збереження та розвитку власної культури, а також глибокий аналіз історичних етапів, що призвели до сучасних подій. Відтак, стратегія подолання наслідків імперської політики Росії повинна враховувати не лише воєнні, але й культурно-психологічні аспекти.

Дослідження історичних передумов формування української ідентичності є необхідним для комплексного розуміння як процесу становлення української нації, так і ключових етапів її державотворення. Однією з центральних проблем у цьому контексті є визначення ролі українського етносу у формуванні державності східних слов'ян, що безпосередньо пов'язане з аналізом етимології термінів «Русь», «росія», «Україна» та дискусіями щодо походження Давньої Русі. Подальший розвиток українських земель значною мірою визначався впливом монголо-татарського іга, яке спричинило диверсифікацію історичних шляхів регіону. Важливим етапом цього процесу стало утворення та діяльність Української держави у середині XVII століття, що ознаменувало новий рівень боротьби за політичну суб'єктність. У подальшому політика Петра I та Катерини II щодо України, а також використання релігійного чинника для закріплення концепції «молодшого брата» стали механізмами імперського впливу, що мали довготривалі наслідки для української ідентичності. Аналіз цих історичних аспектів є необхідним для розуміння сучасних українсько-російських відносин, оскільки він дозволяє критично оцінити геополітичні наративи, переосмислити усталені міфи та підкреслити необхідність визнання незалежного статусу України в міжнародній системі (Чабан, 2019 : 174-175).

Загострення цих процесів стало відчутним після подій XVIII століття, коли політика імперії спрямовувалася на подальше уніфікування культур та історичних наративів в межах російської держави. Ідея єдиного «руського» народу, що охоплював усі території, пов'язані з Київською Руссю, стала одним із важливих інструментів зміцнення імперської ідентичності. Цей підхід, попри значну частку спільної історичної спадщини, був спрямований на знищення української самобутності,

поступово витісняючи місцеву культуру і мову з офіційного ужитку. Тому боротьба за право на власну ідентичність стала невід'ємною частиною національного руху, що, зі свого боку, спричинило формування нових національних наративів, здатних протистояти імперським концепціям. Важливим аспектом цього процесу було і усвідомлення важливості збереження культурних традицій, що стали основою для розвитку сучасної української національної свідомості.

Так, починаючи з 1654 року, після укладення Переяславських угод, у російському політичному дискурсі утвердилася практика сприйняття українців виключно як «малоросів», що відповідало імперському наративу про невід'ємну належність українських земель до російської держави. Такий підхід не є випадковим чи позбавленим закономірності, адже він безпосередньо пов'язаний із національним питанням, яке історично постає навколо права окремого народу на самовизначення, автономність і культурну унікальність. Саме боротьба за це право формувала траєкторію української історії, визначаючи суспільно-політичні конфлікти та спротив асиміляційним тенденціям з боку імперських центрів.

Захист української ідентичності в умовах постійного тиску з боку росії вимагає глибокого аналізу механізмів, за допомогою яких країна намагається нав'язати свою інтерпретацію історії. Ця боротьба не обмежується лише політичними чи військовими конфліктами, але й охоплює сферу культурних наративів, у яких Україна часто постає як частина великої імперської історії. Ідентичність народу формується не лише на основі політичних рішень, але й через спосіб осмислення спільного минулого, яке, за визначенням, має бути осмислене кожним народом через власну призму історичних подій і досягнень.

Історична політика, що проводиться російським урядом за правління путіна, спрямована на формування та впровадження в суспільну свідомість концепції національної історії, в рамках якої держава постає як центральний елемент російської історичної традиції. Особливо гостра боротьба між Україною та росією розгортається навколо питання спадщини Київської Русі, що в російському наративі часто замінюється терміном «Древнерусское государство». Ключовим моментом легітимації російської держави є твердження, що середньовічна росія є єдиним спадкоємцем Київської Русі. На основі історичних прикладів конструюється міф про єдину давньоруську народність Київської Русі, з якої пізніше виокремилися три народи: росіяни, українці та білоруси. Водночас ця концепція отри-

мує імперський варіант, що нівелює існування триєдиного руського народу, що складається з великоросів, малоросів і білорусів. Важливою частиною цієї ідеї є етимологічне обґрунтування, яке має на меті довести спільність між термінами «російський (русский)» і «Русь», що, на думку авторів концепції, засвідчує первородство росіян в історії Київської Русі та їх пріоритетне право на культурну та державну спадщину цієї держави. У цьому контексті також постулюється ототожнення України з окраїною, що має «підтверджувати» культурно-історичну та політичну другорядність українців (Лозовий, 2015 : 215).

Подібні ідеї про історичну спадщину є тісно переплетеними з політичними цілями росії, що прагне утримати Україну в межах своєї сфери впливу. Водночас ці наративи активно експлуатуються для підтримки внутрішньої ідентичності, де в основі сприйняття історії лежить домінування однієї національної ідеї. Така політика неможлива без постійної демонізації інших народів, зокрема українців, чия національна самобутність стає загрозою для імперських амбіцій. Боротьба за історичну пам'ять переростає в боротьбу за політичну автономність, в якій українці намагаються відстояти не лише свою культурну, але й політичну незалежність. Тому питання спадщини Київської Русі стає не лише науковим, а й глибоко політичним, адже від нього залежить майбутнє української нації.

Протягом десятиліть в росії домінувала ідея імперії, що значною мірою визначала політичну та культурну парадигму цієї країни. Натомість в Україні та інших суверенних державах, що виникли після розпаду імперії, центральною стала ідея нації як основи державності. Важливо зазначити, що більшість сучасних держав у світі є національними за своєю суттю і духом, і це є важливою характеристикою сучасного міжнародного порядку. Однак, упродовж 19-20 століть антиукраїнська позиція, в різних її варіантах, була популярною серед численних російських діячів – політиків, вчених і культурних діячів, які намагалися заперечити незалежність української нації. І хоча сьогодні в росії також є чимало прихильників ідеї «єдиної і неподільної» або концепції «росія – третій Рим», ці ідеї продовжують залишатися важливими для формування імперської свідомості в сучасному російському політичному та культурному дискурсі.

Однак варто зазначити, що у світі сьогодні ми спостерігаємо значний поворот до національної самоідентифікації. Для України це стало важливим кроком у відновленні національної пам'яті та

культурної автономії. Ідея нації не тільки визначає політичну організацію, але й сприяє зміцненню духу нації, що особливо важливо в умовах війни та зовнішньої агресії. Відновлення історичної пам'яті, а також переосмислення власної ідентичності стали ключовими аспектами для українців, адже вони знову переживають боротьбу за збереження своєї національної незалежності та унікальності у глобальному контексті. Це ставить питання про переосмислення ролі історії у формуванні державної ідентичності.

Початок російсько-української війни у 2014 році та повномасштабний напад на Україну 24 лютого 2022 року мали глибокий вплив на всі аспекти життя українців. Це стосується як тих, хто перебував на території України, так і тих, хто опинився за її межами. Бажання забезпечити безпеку своїх родин призвело до величезних черг на кордонах і мільйонів мігрантів. Впродовж року деякі повернулися, однак значна кількість українців залишається за кордоном, і процес міграції в обох напрямках продовжується, хоча з різною динамікою та інтенсивністю. Ці вимушені міграційні рухи, без сумніву, впливають на самих громадян, формуючи нові виклики щодо збереження та формування їх ідентичності. У цьому контексті виникає необхідність переосмислення минулого та його інтерпретації, що включає відновлення пам'яті про героїв, які боролися за Україну впродовж століть, а також тих, хто сьогодні щодня ризикує своїм життям.

Цей процес на тлі війни не обмежується лише питаннями безпеки та фізичного виживання. Зі зміною географічних і політичних меж, а також під тиском зовнішніх чинників, почалася глибока трансформація внутрішнього сприйняття національної ідентичності.

На тимчасово окупованих територіях України російські війська активно здійснюють систематичне знищення будь-яких проявів української культури, як фізично, так і морально. Це включає не лише фізичне знищення пам'яток, але й стирання історичної пам'яті, що має прямиий зв'язок із формуванням національної ідентичності. Адже історична пам'ять є основою самоусвідомлення, а також визначення особистості як носія культурних, історичних і світоглядних цінностей. Тому знищення цих елементів веде до спроби змінити уявлення про себе як націю, впливаючи на основи колективної ідентичності.

Водночас боротьба за збереження української культури і пам'яті не обмежується лише фізичним збереженням пам'яток або матеріальних елементів. Важливу роль у протистоянні культурному

знищенню відіграють процеси самовизначення на рівні громадської свідомості. При цьому відновлення національної ідентичності стало необхідністю в умовах сучасної війни, де кожен елемент культури та історії набуває нового значення як символ спротиву.

Вплив російсько-української війни на національну ідентичність проявився в значному посиленні ролі інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні україноцентричних наративів в українському соціумі. Це, зі свого боку, сприяло зміцненню позицій національної ідентичності, яка стала основою для збереження самосвідомості українців. В умовах інформаційної війни значну роль у протидії російській агресії відіграли соціальні мережі та платформи, через які українці активно брали участь у формуванні інформаційного простору, що відображав реальність, зрозумілу і комфортну для патріотів (Котигоренко, 2023 : 535). Зокрема, соціальні мережі стали важливим джерелом інформації про події на фронті, а також про ситуацію в країні в цілому, тим самим сприяючи формуванню національної ідентичності в умовах війни. Так, цей процес взаємодії з інформаційним простором сприяв швидкому поширенню україноцентричних наративів, що допомогло зберегти колективну пам'ять та національну самосвідомість.

Зазначимо, що історична політика росії полягає в нав'язуванні українському суспільству своїх цінностей, що має на меті формування спільної культурної та політичної ідентичності. На початку ХХІ століття російське керівництво визначило курс на зміцнення влади та посилення впливу держави на міжнародній арені. Ця політика частково обумовлена прагненням росії повернути собі статус наддержави, здатної активно брати участь у формуванні основ світопорядку. Потреба в такому статусі пояснюється концепцією існування окремої «великої російської цивілізації», що охоплює не лише територію рф, а й значну кількість людей та спільнот, які, хоча й перебувають поза її межами, інтегровані в російський культурний та мовний простір.

Цей процес активної участі українців у формуванні інформаційного простору дозволив створити ефективний канал для поширення патріотичних наративів і мобілізації громадської підтримки. Інформаційні технології стали невід'ємною частиною боротьби за збереження національної самосвідомості, створюючи середовище для взаємодії між громадянами, що допомогло зміцнити внутрішню єдність українського суспільства.

Історична політика рф є складовою частиною її геополітичної стратегії та націлена на реалізацію

амбіційних, широкомасштабних цілей. Вона чітко визначається пропагандистськими завданнями, які активно використовують історичні наративи для обґрунтування зовнішньополітичних ініціатив держави. Особливо важливим є розгляд історичної політики РФ стосовно України через призму реалізації геополітичних проєктів, таких як «Русский мир» та «Євразійський союз». Ці проєкти спрямовані на інтеграцію пострадянського простору та, в перспективі, на повну інкорпорацію у межі РФ, що підтверджується використанням міфології «цивілізаційного вибору» (Лозовий, 2015 : 217).

Російська влада активно маніпулює історією для зміцнення своїх геополітичних позицій, формуючи через пропаганду уявлення про «спільну історичну спадщину» та нібито природне єднання народів. Це дозволяє підкріплювати легітимність зовнішньої політики та створювати ілюзію консенсусу щодо підпорядкування України. Через маніпуляцію історичними фактами і поняттями росія намагається поширити ідеї про спільну долю народів, котрі насправді мають різні культурні та політичні орієнтири. Зокрема, значну роль у цьому відіграють історичні фальсифікації, що дозволяють спотворювати реальність і нав'язувати певні стереотипи, що підривають національну свідомість.

Для Росії історія є важливим інструментом для реалізації пропагандистських цілей, що включають не лише утримання країн колишнього соціалістичного табору у своїй сфері впливу, але й формування негативного образу України та українців. Цей процес відбувається як серед власного населення Росії, так і серед громадян інших країн. Одним із компонентів цієї стратегії є створення на окупованих територіях України нової «історичної матриці», яка покликана послабити національну пам'ять та самоусвідомлення. Важливою частиною цього процесу є історичне безпам'ятство, яке дозволяє формувати слухняне народонаселення, яке не прагне до демократичних цінностей і соціально орієнтованої держави, а скоріше піддається маніпуляціям і контролю (Кидонь, 2024 : 37)

Таке спотворення історії може мати серйозні наслідки, оскільки створення викривлених історичних наративів сприяє закріпленню ідеї «величчя» Росії за рахунок зменшення значення національної ідентичності українців. Водночас спроби відновити і захистити історичну правду в Україні стають важливим кроком до відновлення національної свідомості та зміцнення національної гідності. З кожним роком стає очевидним, що у відповідь на агресію Росії, українське суспільство створює нову історичну парадигму, яка сприяє не лише збереженню національної пам'яті, але й

формуванню сильної та незалежної національної ідентичності.

Травма сучасної війни може значно вплинути на майбутні відносини України з Росією, формуючи ксенофобні настрої, що стосуються наступних поколінь. Ці покоління, позбавлені імперського колоніального мислення, повинні будуть подолати історичні стереотипи, що сформувалися під впливом минулого. Таке явище має певні паралелі з процесом денацифікації в Німеччині, що відбувся після Другої світової війни, коли було здійснено усунення націоналістичних уявлень, що дало змогу позбутися тяжкості історії. У цьому контексті правильне трактування травми сучасної війни може стати основою для формування національної гордості, зміцнення іміджу нації-переможця. Це, зі свого боку, позитивно позначиться на демографічних процесах в Україні, зменшуючи міграційні потоки або, принаймні, стримуючи їх. Однак важливо також усвідомлювати, що серед українців були особи, які підтримували антидержавну діяльність, відкрито співпрацювали з ворогом, нелегально емігрували та здійснювали дії, що підривали міжнародний авторитет України (Кириченко, 2024 : 60).

Це усвідомлення є важливим кроком на шляху до вирішення внутрішніх конфліктів та розбудови єдності серед українців, які мають подолати не лише зовнішні загрози, а й внутрішні розбіжності. Наразі, для подолання наслідків цих історичних подій, Україні необхідно зосередитися на формуванні нових механізмів національної єдності, орієнтуючись на спільні цінності та розуміння минулого, яке сприятиме консенсусу в суспільстві. Водночас ці процеси не повинні бути спрямовані на створення нових бар'єрів, а навпаки, повинні забезпечити інтеграцію різних частин національного спектра в рамках єдиної держави, що орієнтується на демократичні принципи та розвиток.

На сучасному етапі національна ідентичність в Україні, яка колись мала пасивний характер, трансформувалася в активну та політичну. Хоча націоналізм був приглушений, він ніколи не зникав зі Східної Європи, і після розпаду комуністичних режимів набув нової ваги. Сучасні русоцентричні інтерпретації історії української нації стали важливим чинником для актуалізації історичного питання України. Враховуючи це, свідомість виступає як важливий соціокультурний продукт у процесі формування зрілої української ідентичності. Застосовуючи цей підхід до українських ідентичностей, можна зазначити, що «великий нарратив» минулого та розповіді представників основних ідентичностей в Україні зали-

шаються різними, зокрема в контексті інтерпретації спільного минулого. Ці розбіжності, зі свого боку, мають політичний, а не лише культурний характер, і саме вони стали головним мотивом для України прагнути вирватися з-під впливу росії (Куко, 2023 : 172-173).

Тому в умовах сьогодення, коли Україна переживає найскладніший період своєї сучасної історії, постає питання не лише захисту територіальної цілісності, а й збереження культурної ідентичності нації. Війна, яка триває, відкрила перед українцями нові можливості для самоусвідомлення, що проявляється в оновленому погляді на власну історію, мову та національні цінності. Це свідчить про те, що в умовах боротьби за незалежність і суверенітет формується не просто патріотичне піднесення, а справжнє національне відродження, яке сприяє формуванню нової політичної ідентичності.

Так, національний супротив України в умовах цієї війни став яскравим прикладом для всього світу єднання суспільства навколо ідеї суверенітету та територіальної цілісності держави, а також збереження національної ідентичності та пріоритетності прав і свобод кожної людини. У контексті війни українська ідентичність яскраво проявилась через героїзм і самопожертву, патріотичне піднесення всіх груп і категорій населення, більшість яких категорично відкинула російські наративи про «спільну» історію, «братерські» зв'язки, «добро-сусідство» тощо, що ставили під сумнів існування України як самостійного суб'єкта історичного процесу. Усвідомлення і сприйняття українським суспільством політики неповернення до попередніх практик взаємин з російським агресором стало важливим сигналом рішучої готовності захищати незалежність України в умовах екзистенційних загроз (Міносян & Варипаєв, 2024 : 115).

Маніпулювання історичною ідентичністю виступає важливим важелем впливу російської антиукраїнської пропаганди, як всередині росії, так і в інших країнах. Протягом багатьох років російська пропаганда охопила свідомість громадян у різних куточках світу. Тому для України, у контексті російсько-української війни та післявоєнної відбудови, надзвичайно важливими є не лише спростування історичних фальсифікацій та формування чіткої національної візії історії, а й вибудовування ціннісно-світоглядних засад гуманітарної політики.

Цивілізаційна історія України є багатомірним процесом етнонаціонального становлення та відродження держави в XXI столітті. Схарактеризувати цей процес можливо лише як ціліс-

ний, враховуючи його специфічні особливості в різних вимірах: часовому, геополітичному, культурно-духовному, морально-етичному та інших. Для повного розуміння цього процесу необхідно співставляти широкий спектр як позитивних, так і негативних явищ і процесів. На тлі цих змін, політико-духовний контекст сучасних українсько-російських відносин є домінуючим, але не єдиним. Окрім цього, існують міжцивілізаційні процеси, що суттєво утруднюють національну самоідентифікацію багатьох народів і, зокрема, українського. У зв'язку з цим, завершення війни росії з Україною та цивілізаційне впорядкування міждержавних відносин у сучасному світі потребує максимальних спільних зусиль та дій багатьох країн, передусім цивілізованих і демократично розвинутих держав (Головатий, Бойко, 2024 : 13).

В умовах цих глибоких цивілізаційних перетворень необхідно також враховувати складні внутрішні процеси, які відбуваються в українському суспільстві. Протягом останніх десятиліть Україна здійснила значні кроки у напрямку демократичних реформ та євроінтеграції, що дозволяє формувати нову ідентичність на основі європейських цінностей. Цей перехід супроводжується змінами в освітніх, культурних та політичних практиках, що допомагають збудувати нове розуміння української державності та національної ідентичності. Зміни не обмежуються лише державними інституціями, але також охоплюють суспільний контекст, де важливу роль відіграє просвітницька діяльність, національна пам'ять і культурна спадщина, які є основою для формування сучасної української ідентичності.

Висновки. Таким чином, відзначимо, що пріоритетними завданнями державної історичної політики в контексті подолання імперської політики росії та зниження її впливу на українську ідентичність є ряд ключових кроків, які сприятимуть формуванню нової національної пам'яті та утвердженню незалежності України. По-перше, необхідно розробити чіткі концептуальні підходи до історичної політики, які б включали визначення основних напрямків, інститутів та механізмів їх реалізації. Це дозволить забезпечити стратегічну стабільність в подоланні наслідків імперського впливу. По-друге, важливо зміцнити наукову та інтелектуальну базу цієї політики через залучення експертів і науковців, що допоможе створити обґрунтовану та послідовну систему трансформації національної свідомості. Третім важливим завданням є руйнування імперських наративів, зокрема міфу про «єдину історію» між Україною та росією, який тривав протягом століть, і який до цього часу негативно впливає на формування

національної ідентичності. Крім того, необхідно подолати радянську історичну міфологію, яка досі служить як інструмент ідеологічної маніпуляції. Особливу увагу потрібно приділити формуванню україноцентричної національної історії, яка б враховувала досвід боротьби за незалежність та відображала реальну історичну спадщину нації. Важливою складовою цього процесу є від-

новлення історії всіх народів України, адже це дозволяє створити особливу картину національної ідентичності, що базується на взаємоповазі та толерантності. Крім того, важливо інтегрувати національну пам'ять в сучасний європейський контекст, що сприятиме утвердженню України як важливої частини європейської культурної і цивілізаційної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головатий М., Бойко С. Духовно-антропологічний контекст агресії росії проти України як основа її великодержавної політики. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління. 2024. № 4(76). С. 7-13.
2. Кириченко В. Колективні травми українців та національна ідентичність. Журнал соціальної та практичної психології. 2024. № 4. С. 56-60.
3. Кидонь В. Історична ідентичність в умовах російсько-української війни. Українознавство 2024. № 3(92). С. 30-43.
4. Котигоренко В. (ред.). Діалектика національно-громадянського і етнічного в українському соціумі. Київ: ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 640 с.
5. Куко С. Російський чинник української ідентичності. Political Studies. 2023. № 2(6). С. 162-177.
6. Лозовий В. Історична політика Російської Федерації: актуальні антиукраїнські інтерпретації. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. 2025. № 25. С. 211-219.
7. Міносян А., Варипаєв О. Російська агресія та українська ідентичність: екзистенційний вимір. Національна пам'ять (на вшанування жертв тоталітаризму): збірник наукових праць. 2024. Випуск VII. С. 109-117.
8. Нікілев О. Історичні корені та передумови російсько-української війни: ментальний вимір. Науково-теоретичний альманах Грані. 2023. № 26(5). С. 110-117.
9. Чабан А. Витоки імперської політики Росії щодо України. Історичні і політичні дослідження. 2019. № 1(164). С. 168-178.

REFERENCES

1. Holovaty M., Boiko S. (2024). Dukhovno-antropologichnyi kontekst ahresii rosiy proty Ukrainy yak osnova yiy velykoderzhavnoi polityky [Spiritual and anthropological context of Russia's aggression against Ukraine as the basis of its great-power policy]. Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnia – Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Political sciences and public administration, 4(76), 7-13 [in Ukrainian].
2. Kyrychenko V. (2024). Kolektyvni travmy ukraintsiiv ta natsionalna identychnist [Collective traumas of Ukrainians and national identity]. Zhurnal sotsialnoi ta praktychnoi psykholohii – Journal of Social and Practical Psychology, 4, 56-60 [in Ukrainian].
3. Kydon V. (2024). Istorychna identychnist v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Historical identity in the context of the Russian-Ukrainian war]. Ukrainoznavstvoiu – Ukrainian Studies, 3(92), 30-43 [in Ukrainian].
4. Kotyhorenko V. (Red.). (2023). Dialektyka natsionalno-hromadianskoho i etnichnoho v ukrainskomu sotsiumi [Dialectic of national-civil and ethnic in Ukrainian society]. Kyiv: IPiEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy [in Ukrainian].
5. Kuko S. (2023). Rosiiskiy chynnyk ukrainskoi identychnosti [The Russian factor of Ukrainian identity]. Political Studies – Political Studies, 2(6), 162-177 [in Ukrainian].
6. Lozovyi V. (2025). Istorychna polityka Rosiiskoi Federatsii: aktualni antyukrainski interpretatsii [Historical Policy of the Russian Federation: Current Anti-Ukrainian Interpretations]. Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka: Istorychni nauky – Scientific works of Kamianets-Podilskiy Ivan Ohienko National University: Historical Sciences, 25, 211-219 [in Ukrainian].
7. Minosian A., Varypaiev O. (2024). Rosiiska ahresiia ta ukrainska identychnist: ekzystentsiyni vymir [Russian Aggression and Ukrainian Identity: Existential Dimension]. Natsionalna pamiat (na vshanuvannia zhertv totalitaryzmu) – National Memory (in honor of the victims of totalitarianism): a collection of scientific papers, VII, 109-117 [in Ukrainian].
8. Nikiliev O. (2023). Istorychni koreni ta peredumovy rosiisko-ukrainskoi viiny: mentalnyi vymir [Historical roots and prerequisites of the Russian-Ukrainian war: mental dimension]. Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani – Scientific and theoretical almanac Grani, 26(5), 110-117 [in Ukrainian].
9. Chaban A. (2019). Vytoky imperskoi polityky Rosii shchodo Ukrainy [The origins of Russia's imperial policy towards Ukraine]. Istorychni i politychni doslidzhennia – Historical and Political Studies, 1(164), 168-178 [in Ukrainian].